

Oorlog en Vrede (I) - De gelovige als strijder voor gerechtigheid

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Genesis 14

2^e schriftlezing: Romeinen 1, 1-7

3^e schriftlezing: Lucas 19, 36-44

Inleiding

Toen ik in juni 2014 voorafgaande aan mijn vakantie het thema van de diensten voor de maand augustus heb voorbereid heb ik niet vermoed hoe groot de actualiteit van het thema oorlog en vrede juist nu zou zijn.

De afgelopen week, maandag 4 augustus, precies honderd jaar geleden, begon de Eerste Wereldoorlog. Dertig jaar later was alweer een grote invasie nodig om Hitler Duitsland te verslaan. Maar wat is er werkelijk bereikt? In onze tijd van vrede, zijn meer dan 50 miljoen mensen wereldwijd op de vlucht, een triest 'na-oorlogs' record. In hoog tempo komen daar momenteel steeds meer mensen bij.

In een serie van vijf diensten staan we in de Regenboogkerk stil bij bijbelse motieven van Oorlog en Vrede. Vandaag dus de eerste dienst in deze serie. Zelfs Abram dreigt zichzelf te verliezen, wanneer hij strijdt voor het recht. Het is nodig dat hij thuiskomt in de vrede van God.

Thema: De gelovige als strijder voor gerechtigheid.

Gemeente van Christus,

koningen sluiten bondgenootschappen. Zij dekken zich in. Er worden plannen gemaakt. Veel mensen met macht verwachten geweld. Zij klampen zich vast aan hun macht. Anderen zijn er die proberen zich juist met alle geweld aan die macht te onttrekken. Zij komen in opstand. Zij weigeren nog langer de opgelegde schattingen te betalen. Er moeten kennelijk lesjes worden geleerd en daar zullen de 'gewone' mensen wel weer een hoge prijs voor gaan betalen. Waar hebben we dit eerder gehoord? De geschiedenis heeft zich op vergelijkbare wijze reeds talloze malen herhaald. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog was het niet anders en toen het ergens mis ging en een kroonprins werd neergeschoten, ontstond een kettingreactie, voorbereid in de bondgenootschappen en ineens was bijna heel Europa in oorlog. In vrijwel alle landen werd hartstochtelijk gebeden voor de overwinning, tot dezelfde God.

Ik wil met u in een serie diensten deze maand op zoek naar bijbelse motieven van oorlog en vrede. In hoofdstuk 14 van het boek Genesis komen we een heel

andere Abram tegen dan in de omliggende hoofdstukken. De 'vader van alle gelovigen' is hier ineens een strijder geworden, de aanvoerder van een leger. Plotseling krijgt de bedoeïen die spreekt met God en die leeft met beloften, een gestalte van wereldhistorische betekenis. Hij is hier een man met macht. Een pelgrim wordt een oorlogsheer. Maar Abram kan niet blijven toekijken. Hij wil niet aan de kant staan, wanneer het geweld om zich heen grijpt. Nee, hij wordt ons hier getekend als een deelnemer in de strijd ten bate van een van de partijen. Abram grijpt in. Hij doet dit wanneer hij hoort dat zijn heef Lot bij de gevangenen behoort, die door de vier koningen van het Oosten zijn meegenomen. Hij heet dan nog Abram, wat betekent 'de vader is verheven'.¹ Maar er staat niet Lot, zijn neef (NBV). Er staat in het Hebreeuws 'zijn broeder'. Dat is toch iets anders. Er wordt bedoeld dat Abraham zich laat raken door wat Lot overkomt. Het gaat hem ter harte. Het doet hem verdriet. Het verlangen ontstaat om Lot te redden.

Er is in de literatuur nogal wat te doen over deze teksten. De stijlbreuk met de omliggende teksten is velen opgevallen. Abram heeft een ander karakter gekregen. Sommige bijbelgeleerden denken dat het hier oorspronkelijk een verhaal uit de Richtertijd betreft, dat in bewerkte vorm aan Abram is toegeschreven in een (veel latere) tijd toen Juda als kleine provincie van het grote Seleucidenrijk eigenlijk niets meer voorstelde.² Abram komt dan dus ineens op een historisch voetstuk van formaat te staan. Niet alleen grijpt hij in met geweld. Hij verjaagt de invallende legers. Hij bevrijdt de gevangenen. Hij haalt de geroofde eigendommen terug en hij zegeviert.

Die grootheid moest afstralen op het volk dat zich voor kinderen hield van deze Abraham. Hoe onbeduidend zij zich in hun eigen tijd ook konden voelen in de wereld van de grootmachten. Hun stamvader was een bevrijder die opkwam voor het recht. Hij deed dit niet om er zelf beter van te worden. Op geen enkele wijze wenste Abraham zich ten koste van de slachtoffers te verrijken. Op geen enkele wijze wil hij bij de koning van Sodom in het krijt staan.

Geen enkel volk laat zich vrijwillig reduceren tot een speelbal van de grootmachten. Toch kunnen kleine landen vaak niet veel meer doen dan zich zo neutraal

mogelijk opstellen wanneer de groten zich voorbereiden op de strijd. Zo hopen zij de dans te ontspringen. Een sterke internationale rechtsorde is in hun belang. Slechts zelden is een klein land in staat de vrede af te dwingen. In 1914 waren Nederland en België beide neutraal. Nederland had geluk. België had pech. Het paste in de Duitse strategie Frankrijk via België aan te vallen.

De Abram die strijdt voor gerechtigheid vecht de rechtvaardige oorlog. Maar wat is dat? Kunnen we daar nog van spreken, van een rechtvaardige oorlog, in de loopgraven? In verwoeste scholen van Gaza? Kunnen we spreken van een rechtvaardige strijd in de Oekraïne? Ongetwijfeld menen de vechters zelf, over en weer, het gelijk aan hun kant te hebben, maar dat is geen nieuws. Is er ook gerechtigheid mee gediend?

Het mooie van het verhaal is dat Abram krachtig kan ingrijpen en met succes. Het verhaal van de vluchteling leidt onmiddellijk tot actie. Er worden geen woorden vuil gemaakt aan de dood en het verderf waarmee de oorlog vrijwel altijd gepaard gaat. De indruk wordt gewekt dat Abram de vijanden onmiddellijk kan verdrijven en zowel alle geroofde bezittingen, als de gevangen genomen mensen veilig kan terugbrengen. Oudere vertalingen spreken van Abram en zijn 'geoeffenden'. Waarin deze mannen van Abram nu precies zo geoefend waren, dat staat er niet bij. Rabbijnen hebben gemeend dat niet bedoeld wordt geoefend in wapens, in boogschieten of in het omgaan met de speer. Nee, deze mannen waren 'geoefend' in de thora. Abram en zijn mannen waren geoefend in de Tien Woorden van God en daarom winnen zij deze rechtvaardige oorlog met het doel om mensen te redden.³

Dat is een originele interpretatie. Maar zo gaat het in de werkelijkheid meestal niet. Geweld werkt beschadigend en niet alleen ten opzichte van de slachtoffers, maar ook de uitvoerders van het geweld raken door de oorlog beschadigd, van binnen. Wij geloven allang niet meer in de fabel dat de oorlog stoere mannen kweekt. Oorlogsveteranen torsen vaak tot op hoge leeftijd hun gewelddadige verleden met zich mee. De strijd die deze week honderd jaar geleden begon zou binnen een paar maanden worden beslecht, zo werd de mensen voorgespiegeld.⁴ Het Kerstfeest verwachtten de Duitse soldaten in Parijs te vieren. Het werden vier lange jaren van kruipen en creperen in de modder van de loopgraven. Probeer dan maar eens te blijven geloven in de idealen waar het oorspronkelijk om ging. Het kwaad dat wordt bestreden tast niet zelden degene die het bestrijdt zelf aan.

Gelukkig is het niet alleen de met de wapens strijdende Abram waarin Israël zich spiegelt. Ze hebben ook en

misschien wel vooral gekeken naar de thuiskomst van deze strijder. Het is een wonderlijke 'thuiskomst'. Er komt hem iemand tegemoet. Het is een mysterieuze verschijning, een priester met brood en wijn. Historisch gesproken kan dit helemaal niet. Salem, dat zou Jeruzalem moeten zijn, letterlijk de stad van de vrede. Shalom, schitterend! Maar hoe kan daar in de tijd van Abraham op de berg Zion een priester wonen van de allerhoogste God? Buiten Abraham en zijn mensen is er, zoals het verhaal ons wordt verteld, immers in die tijd nog niemand in Kanaän die deze God vereert? Waar komt die priester Melchizedek vandaan? Welke God dient hij eigenlijk en in welke tempel? De tempel van Salomo is er nog lang niet. Toch is het een cultisch moment, een tijdloze, een gewijde ontmoeting. Hier wordt niet een historisch incident, maar een principe uitgelegd. De uitleg vindt plaats, niet logisch, niet in heldere begrippen, niet op een tijdlijn te plaatsen. Dit is een uitleg in beelden, in een tijdloze taal die wil spreken van niet een aardse, maar een door de hemel aangereikte vrede. Hier en alleen hier in het verhaal komt God in beeld.

Het is alsof er wordt gezegd: God wordt niet in het geweld gevonden. God woont in de vrede van de 'thuiskomst' na de strijd om het bestaan. Dit is de zegen waarvan Abraham heeft te leven. Deze God en niet Abram zelf, krijgt de eer van de overwinning, niet op de mensen, maar op het kwaad. Aan deze God schenkt hij de tienden. Hier wordt Abram weer mens voor God. En heel dat afschuwelijke oorlog voeren, 'lacham' in het Hebreeuws, mag worden vervangen door 'lechem' brood, zoals in Bethlehem, wat huis van brood betekent. Het winnen van de vrede, is vele malen belangrijker dan het winnen van de oorlog.⁵

Mensen die zich bij hun strijd op God beroepen en dat gebeurt wanneer je werkelijk meent een rechtvaardige strijd te strijden, die lopen altijd groot gevaar in fanatisme te vervallen. Immers, als jouw gelijk en dat van God samenvallen, wat is dan nog de ruimte voor de overtuiging van een ander? Wij kennen de tomeloze ijver van de jihadstrijders die niet kunnen ophouden 'Allah Akhbar' in de microfoon te brullen bij iedere bom die ontploft. Stelletje gekken! Het is in mijn oren iedere keer weer schokkend om een godsnaam zo te horen misbruiken. Toch hebben de Europese christelijke kerken bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 zonder aarzeling de wapenen gezegend. De priesters liepen met de wijwaterkwasten langs de kanonnen. De dominees hebben gebeden. Om de manschappen te motiveren achtte men eigenlijk alle denkbare middelen goorloofd. Misschien was het een natuurlijke reactie. En natuurlijk komen we in het Oude Testament vele gewelddadigheden tegen die in de ogen van de schrijvers juist door God gelegitimeerd lijken te worden.⁶ Daar gaat de strijd tegen het kwaad inderdaad nogal eens over lijken. Alsof dit voorbeeld

tot het hart van de bijbelse verkondiging gerekend kon worden, hebben christenen in alle bij de oorlog betrokken landen in Europa schijnbaar zonder aarzelen de wapens opgenomen. Maar toen de Eerste Wereldoorlog aan het Westfront volkomen vastliep in de loopgraven van België en Noord-Frankrijk, leed tegelijk met de humaniteit ook het Godsvertrouwen een gevoelige nederlaag. In de Tweede Wereldoorlog, 25 jaar later, zou men God nooit meer zo naïef in de menselijke strijd betrekken. Europa was de onschuld, die het meende te hebben, voorgoed verloren. Wel was er toen een rechter in Engeland die uitspraak moest doen in de zaak van gewetensbezwaarde dienstweigeraars, die zei: 'Als Christus vandaag verscheen zou hij deze oorlog [tegen Nazi-Duitsland] goedkeuren.' Maar de krant waarin van deze zaak verslag werd gedaan gaf als commentaar: 'Laten we God buiten deze vuile, weezinwekkende, gemechaniseerde campagne van bloedvergieten houden.' Een ander vaak aangehaald citaat in 1939 was van een jonge christen die gezegd had: 'We moeten deze oorlog voeren, maar het is een smerig karwei. En als er een bisschop is die beweert dat het een christelijke zaak is, laten we dan tenminste de bisschop opknopen.'⁷

Zo gemakkelijk kun je God niet tussen haakjes zetten, als het leven spannend wordt. Als God even niet mee doet, wanneer de mensen ruzie hebben, waarom zou hij er dan wel zijn als alles goed gaat? God is er, zeker als het spannend wordt. Maar hij wordt niet in het geweld gevonden. Mensen die zich geroepen voelen door God, horen vrede stichters te zijn. Anders zal hun band met God het op den duur niet houden. Het kan zijn dat je je moet inzetten voor het recht van verdrukten. Het kan zijn dat je daarbij gedwongen bent geweld te gebruiken. Tenslotte is vrede je opdracht. Zo is ons het evangelie verkondigd, te beginnen bij Jezus

Christus, in wiens leven Paulus zijn apostelschap heeft geworteld. De tragedie is dat christenen, net zo goed als aanhangers van ieder ander geloof, zich kunnen verliezen in het verlangen naar macht. Dan onttaardt de strijd voor de goede zaak in religieus fanatisme. Redders kunnen gemakkelijk onderdrukkers worden. Met de vrede van een zegenend God heeft het allemaal weinig meer te maken.

Jezus is de vorst zonder wapenen. Op een veulentje, anderen zeggen een ezeltje, trekt hij Jeruzalem binnen. Dit is zijn koninklijke intocht. Zo toont Jezus hoe God zijn Koninkrijk bouwt. Hij woont met zijn leefregels van zachtmoedigheid bij de mensen. Daar wordt hij gevonden. Echter...

Toen hij Jeruzalem voor zich zag liggen,
begon hij te huilen over het lot van de stad.
Hij zei: 'Had ook jij op deze dag maar
geweten wat vrede kan brengen!'

Hoe is het mogelijk dat we het vandaag nog altijd niet weten.

Amen.

Uitzending en zegen

Wij mogen thuis komen in de vrede van God, zonder ophouden. Als wij uitgaan om te strijden voor gerechtigheid, laten wij dan niet vergeten, om weer thuis te komen daar waar we werkelijk thuis horen, in het Vredeshuis van onze God.

De genade van de Heer Jezus Christus
de liefde van God
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

¹Abraham betekent 'vader van vele volken'.

²Vergelijkbare opwaarderingen zouden hebben plaatsgevonden in de gevallen van Daniël en Judith. Cf. Westermann, C., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, I/2, Genesis 12-36, Neukirchen/Vluyn 1981, 245.

³Cf. Linden, N. ter, *Het verhaal gaat...*, I, De Thora, Amsterdam 1996, 60.

⁴De Duitse keizer sprak van 'einen frisch und fröhlichen Krieg.'

⁵Linden, N. ter, *Het verhaal gaat...*, I, 62.

⁶Bijv. in Richteren en in Jozua.

⁷Zeilstra, J.A., *European Unity in Ecumenical Thinking*, Zoetermeer 1995, 155-156.

